

חוקה בהסכמה

הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה

הצעת חוק ברית הזוגיות

הצעת חוק השבת (ומועדי ישראל)

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא גוף עצמאי, המסייע לכנסת ולוועדותיה, למשרדים ולמוסדות ממשלתיים, לגופי השלטון המקומי ולמפלגות, באמצעות הגשת מחקרים והצעות לביצוע שינויים ורפורמות בדפוסי פעילותם.

נוסף על כך, המכון הישראלי לדמוקרטיה מממש את שליחותו על ידי הצגת מידע משווה בנושאי החקיקה ובדרכי התפקוד של משטרים דמוקרטיים שונים. כמו כן הוא שואף להעשיר את השיח הציבורי ולעודד דרכי חשיבה חדשות על ידי ייזום דיונים בנושאים שעל סדר היום הפוליטי, החברתי והכלכלי, בהשתתפות מחוקקים, בעלי תפקידי ביצוע ואנשי אקדמיה ועל ידי פרסום מחקריו.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

חוקה בהסכמה

הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה

בהנהגת

השופט מאיר שמגר

החוקים הנלווים

הצעת חוק ברית הזוגיות

והצעת חוק השבת (ומועדי ישראל)

The Israel Democracy Institute's Proposal for Constitution by
Consensus
The Spousal Registry Law Proposal
The Shabbat (and Jewish Holidays) Law Proposal

עורך ראשי: אורי דרומי
מנהלת ההוצאה לאור: עדנה גרניט
עורכת הספרייה: יעל מושיוב
עריכת לשון: רעיה כהן
רכז הפקה: נדב שטכמן
עיצוב וסדר: רון הרן
נדפס בהתשס"ו ב'ארט פלוס', ירושלים

מסת"ב 965-519-009-9 ISBN

להזמנת ספרים:

המכון הישראלי לדמוקרטיה, ת"ד 4482, ירושלים 91044

טלפון: 03-5488640; פקס: 02-5392888; 1-800-202222

orders@idi.org.il

אתר האינטרנט: www.idi.org.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכאני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה

Copyright by The Israel Democracy Institute

Printed in Israel 2005

תוכן העניינים

7	מבוא
	חלק ראשון: הצעת חוק ברית הזוגיות
11	דברי הסבר כלליים
13	נוסח ההצעה
20	דברי הסבר לסעיפי ההצעה
	חלק שני: הצעת חוק השבת (ומועדי ישראל)
29	דברי הסבר כלליים
30	נוסח ההצעה
34	דברי הסבר לסעיפי ההצעה

מבוא

מוגשים בזה החוקים הנלווים להצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה - חוקה בהסכמה. החוקים הנלווים כוללים את ההצעות לחוק ברית הזוגיות ולחוק השבת (ומועדי ישראל). ההצעות נוסחו על ידי עמיתי המכון הישראלי לדמוקרטיה בהנהגת נשיא בית המשפט העליון (בדימוס), השופט מאיר שמגר. שתי הצעות החוק מהוות חלק בלתי נפרד מאשכול הפשרות ('עסקת החבילה') הכלולות בהצעת המכון לחוקה בהסכמה לישראל. ההצעות לחוקים הנלווים לחוקה, הצעות לחוקים רגילים, משלימות את ההצעה 'חוקה בהסכמה', שפורסמה בנפרד על ידי המכון הישראלי לדמוקרטיה. הצעת חוק ברית הזוגיות והצעת חוק השבת (ומועדי ישראל) הן חלק בלתי נפרד מסדרה של הצעות בענייני דת ומדינה הכלולות בהצעת 'חוקה בהסכמה', וכך יש להבינן. מדובר בהצעות לפשרה בין הקבוצות המרכזיות בחברה הישראלית בדבר תפיסותיהן הנורמטיביות ובדבר צרכיהן.

אנו מבקשים להודות לאנשים הרבים שעזרו לנו בהכנת הצעות החוק. ד"ר שחר ליפשיץ הנחה את עבודתנו על הצעת חוק ברית הזוגיות וגיבש בעבורנו את הסוגיות הכרוכות בה. נעזרנו גם בעבודתו של גיא לוריא. יואב ארציאלי ריכז את עבודתנו על טיוטות הצעת חוק השבת (ומועדי ישראל).

אנו מאמינים שהסכמה ברוח הפשרות המוצעות תפעל להחלשת המתחים הלאומיים, הדתיים, החברתיים, המשטריים והתרבותיים בישראל. הפשרות נועדו להגן על האדם, על המיעוט, על הקבוצה ועל המדינה, ולממש את רצון הציבור.

אריק כרמון

נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה

חלק ראשון

הצעת חוק ברית הזוגיות

דברי הסבר כלליים

מונחת לפניכם הצעת חוק ברית הזוגיות שכתבו עמיתים בכירים במכון הישראלי לדמוקרטיה, בהנחייתו של ד"ר שחר ליפשיץ. הצעת חוק זו נלווית להצעת "חוקה בהסכמה" של המכון הישראלי לדמוקרטיה, בהיותה חלק מחבילת ההצעות בענייני דת ומדינה הכוללת גם את הצעת חוק השבת (ומועדי ישראל).

מטרת הצעת חוק ברית הזוגיות היא לענות על מצוקתם של כל מי שאינם רוצים או אינם יכולים להינשא בטקס דתי בישראל. יש במצב המשפטי בישראל כיום משום פגיעה בזכות היסוד של אדם להקים משפחה. הדין הקיים בישראל מאפשר לערוך נישואין דתיים בלבד. על פי הדין הדתי יש זוגות שאינם יכולים להינשא בישראל (למשל פסולי חיתון), ולהם מוצעים פתרונות חלקיים ובלתי-מספקים, כגון מוסד ה"ידועים בציבור". יש גם זוגות רבים שאינם מעוניינים להיות שותפים לטקס דתי מסיבות אידאולוגיות. הצעת חוק ברית הזוגיות נועדה לענות גם על מצוקת הזוגות האלה.

חשוב להדגיש כי על פי הצעת החוק ייערכו נישואין וגירושין בישראל אך ורק בהתאם לדין הדתי, ולכן לא תיפגע הבלעדיות של הנישואין והגירושין הדתיים בישראל. עם זה, זוגות שאינם מעוניינים או אינם יכולים להינשא בנישואין דתיים יוכלו למסד את הקשר ביניהם באמצעות מרשם מיוחד שיעניק להם את מלוא הזכויות והחובות החלים על מי שנישאו. מוצע כי מסלול ברית הזוגיות יהיה מסלול מקביל למסלול הנישואין והגירושין הדתיים, ולא תהא ביניהם נגיעה. ברית הזוגיות היא הסכם בין בני הזוג לקיים חיי משפחה. מוצע לתת תוקף משפטי לרצונם של בני הזוג לבוא בברית הזוגיות, באופן שיוענקו להם מלוא הזכויות והחובות החלים על מי שנישאו, אך בלי להינשא.

על פי הצעת חוק ברית הזוגיות, המדינה היא שתנהל את מרשם הזוגיות, באחריותה. בני זוג אשר יבקשו לחיות חיים משותפים יוכלו להירשם במרשם הזוגיות שינוהל על ידי אדם הכשיר להיות שופט בית המשפט לענייני משפחה. בד בבד עם רישומם יתבקשו להצהיר כי ההתקשרות בברית הזוגיות אינה משקפת כוונה להינשא בהתאם לדין דתי. הצעת חוק ברית הזוגיות גם קובעת דינים אורחיים בדבר עריכה והתרה של ברית הזוגיות: תנאי כשירות, תנאי הכרה בבני זוג שנישאו או נרשמו במרשם זוגיות בחו"ל, דרכי התרת הזוגיות, לרבות הסדרת יחסי המזון, ועוד.

ההצעה לכונן מרשם זוגיות ראשיתה בעיקר בהצעת חוק התקשרויות זוגיות (רישום ופירוק). ההשראה לה באה ממרשמי זוגיות שכוננו מדינות מערביות שונות. בעקבות דיונים

עם גורמים שונים שנמשכו שנים מספר, פרסם משרד המשפטים את תזכיר חוק ברית הזוגיות, בשלהי שנת 2004. כמו כן הונחו כמה הצעות חוק פרטיות על שולחן הכנסת בהקשר זה. הצעת חוק ברית הזוגיות שלהלן מבוססת על תזכיר חוק ברית הזוגיות שפרסם משרד המשפטים, אך היא שונה ממנו מאוד, בין היתר בדרך התרת הקשר הזוגי ובתנאי הכשירות לזוגיות.

נוסח ההצעה

הצעת חוק ברית הזוגיות

1. הגדרות

בחוק זה -

"בית המשפט" - בית המשפט לענייני משפחה;

"בני זוג" - בני זוג לפי חוק זה;

"בקשה להתרת זוגיות" - בקשה שאחד מבני הזוג או שניהם מגישים לבית המשפט ומטרתה להתיר את ברית הזוגיות, לרבות פתיחת הליך בבית המשפט בשל סכסוך בין בני זוג לפי חוק זה, באמצעות מנגנון חלופי להתדיינות המשפטית של גישור, כמשמעותו בסעיף 79 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984¹, או מנגנון אחר ליישוב סכסוכים ששר המשפטים יקבע בתקנות;

"ברית זוגיות" - הסכם שנערך לפי חוק זה לחיות יחד כבני זוג ולקיים חיי משפחה ומשק בית משותפים, אך מבלי להינשא לפי הדין האישי בישראל;

"הצהרת העדר כוונה להינשא על פי הדין הדתי" - תצהיר שבו יצהירו בני הזוג כי החיים המשותפים וההתקשרות בברית זוגיות אינם משקפים כוונה להינשא בהתאם לדין דתי;

"יחידת הסיוע" - כמובנה בסעיף 5 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995²;

"נשוי" - לרבות מי שבית דין דתי קבע כי נישא לפי הדין האישי ויש צורך בגירושין או בביטול הנישואין על פי הדין הדתי כתנאי לנישואי בני הזוג מחדש על פי הדין האישי;

"קרובי משפחה" - בנים והוריהם, אחים, סבים ונכדיהם או ניניהם, דודים ואחייניהם או בניהם; לעניין זה, דין מי שהיה נשוי או בן זוג של אחד

¹ ס"ח התשמ"ד, עמ' 198; ס"ח התשס"ד, עמ' 8.

² ס"ח התשנ"ה, עמ' 393; ס"ח התשס"א, עמ' 80.

מאלה - כדין אותו קרוב משפחה, וכן דין מאומץ או מאמץ של אחד מאלה - כדין קרוב משפחה מלידה;

"רישום זוגיות" או "מרשם זוגיות" - רישום ממלכתי של בני זוג שבאו בברית הזוגיות;

"תושב" - אזרח ישראלי או מי שניתנו לו אשרת עולה או תעודת עולה לפי חוק האזרחות, התשי"ב-1952,³ או מי שניתנו לו אשרה או רישיון לישיבת קבע או אשרה או רישיון לישיבת ארעי לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952,⁴ המתגורר בישראל.

2. התקשרות בין בני זוג

(א) בני זוג שהסכימו לבוא בברית הזוגיות רשאים להירשם במרשם הזוגיות אם התקיימו בהם התנאים הבאים:

(1) מלאו לכל אחד מהם שמונה עשרה שנים;

(2) אחד מהם לפחות הוא תושב ישראלי;

(3) הם אינם קרובי משפחה;

(4) איש מהם אינו נשוי, אינו רשום כנשוי במרשם האוכלוסין ואינו רשום במרשם זוגיות כבן זוג לאחר, בישראל או במדינת חוץ.

(ב) היה ואחד מבני הזוג פסול דין או שמונה לו אפוטרופוס, לא יירשם במרשם הזוגיות, אלא אם אישר בית המשפט שהוא יכול לבוא בברית הזוגיות.

3. התקשרות לבוא בברית הזוגיות

אין להתנות על הוראות חוק זה, אלא אם צוין בעניינן במפורש כי רשאים בני הזוג להתנות עליהן.

4. בית המשפט המוסמך

לבית המשפט לענייני משפחה סמכות ייחודית לדון בעניינים שבחוק זה.

5. מינוי רשם זוגיות

(א) שר המשפטים ימנה אדם הכשיר להתמנות לשופט בבית משפט לענייני משפחה להיות רשם זוגיות. רשם זה ינהל את מרשם הזוגיות (להלן - רשם הזוגיות) ורשאי הוא למנות רשמי זוגיות נוספים לפי הצורך; מינה שר

³ ס"ח התשי"ב, עמ' 146; ס"ח התשנ"ח, עמ' 295.

⁴ ס"ח התשי"ב, עמ' 354; ס"ח התשס"ג, עמ' 541.

המשפטים יותר מרשם זוגיות אחד, ימנה אחד מהם לממונה ארצי על מרשם הזוגיות.
(ב) לצורך מילוי תפקידו יהיו לרשם הזוגיות סמכויות חקירה לפי סעיפים 9 עד 11 לחוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968.⁵

6. מרשם בני זוג

(א) בני זוג אשר מבקשים להירשם במרשם הזוגיות יגישו לרשם הזוגיות בקשה בטופס ובצירוף מסמכים שייקבעו בתקנות; לבקשה תצורף גם הצהרת העדר כוונה להינשא על פי הדין הדתי. כמו כן רשאים הם להגיש לרשם הזוגיות בקשה לאמת הסכם ממון לפי חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973⁶ (להלן - הסכם ממון).
(ב) ראה רשם הזוגיות כי הבקשה הוגשה בהתאם להוראות חוק זה, יפרסם ברבים הודעה על הבקשה, בדרך שתיקבע בתקנות.
(ג) כל אדם רשאי להגיש לרשם הזוגיות, בתוך תקופה שתיקבע בתקנות, התנגדות לבקשה לרישום, בשל כך שלא התקיימו התנאים האמורים בסעיף 2; הוגשה לרשם הזוגיות התנגדות, ימציא העתק ממנה לבני הזוג, והם רשאים למסור לו את תשובתם להתנגדות.
(ד) לא הוגשה התנגדות או שרשם הזוגיות נוכח כי אין בהתנגדות שהוגשה ממש, יזמין את בני הזוג להתייצב לפניו לבוא בברית הזוגיות.
(ה) התייצבו בני הזוג לפני רשם הזוגיות, יסביר להם את משמעויות ברית הזוגיות ותוצאותיה וכן את משמעויותיו ותוצאותיו של הסכם ממון; בני הזוג יצהירו לפני רשם הזוגיות כי התקיימו בהם התנאים האמורים בסעיף 2, כי אין בכוונתם להינשא על פי הדין הדתי וכי הם מסכימים לבוא בברית הזוגיות.
(ו) נוכח רשם הזוגיות כי התקיימו בהם התנאים האמורים בסעיף 2 ושכל אחד מהם מוכן לבוא בברית הזוגיות בהסכמה חופשית ובהבינו את משמעויותיה ותוצאותיה, יחתמו לפניו בני הזוג על הסכם ברית הזוגיות ועל הצהרת העדר כוונה להינשא על פי הדין הדתי, ורשם הזוגיות יקיים את ההסכם בחתימתו ויאמת הסכם ממון, אם בני הזוג ביקשו זאת.
(ז) בני זוג שנישאו במדינת חוץ או שנרשמו במרשם זוגיות של מדינת חוץ ושהתקיימו בהם התנאים האמורים בסעיף 2, רשאים להגיש לרשם הזוגיות בקשה לפי סעיף-קטן (א), אולם רשאי בית-המשפט לאשר את רישום בני

⁵ ס"ח התשכ"ט, עמ' 28.

⁶ ס"ח התשל"ג, עמ' 267; ס"ח התשנ"ה, עמ' 398.

הזוג גם אם לא התקיימו התנאים שבסעיפים 2(א)1 ו-2(א)2; נוכח רשם הזוגיות באמתותם של המסמכים, יזמין את בני הזוג להתייצב לפניו ויחולו סעיפים קטנים (ה) ו-ו).

(ח) רשם הזוגיות ירשום במרשם הזוגיות את פרטי בני הזוג שייקבעו בתקנות, ואם בני זוג באו בברית הזוגיות לפי סעיף-קטן (ז) ירשום גם את מועד נישואיהם או את מועד רישומם במרשם זוגיות במדינת החוץ, לפי העניין; העתק מן הרישום יישלח לבני הזוג ולפקיד הרישום לפי חוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965⁷ (להלן - פקיד הרישום).

(ט) החליט רשם הזוגיות לדחות את הבקשה משום שסבר שאין בה עמידה בהוראות החוק או בשל התנגדות לפי סעיף-קטן (ג), רשאים בני הזוג להגיש ערר על החלטתו לבית-המשפט.

7. הדין החל על בני זוג

(א) כל זכות או חובה מכוח הדין החלות על בני זוג נשואים יחולו על בני זוג שנרשמו במרשם הזוגיות, למעט זכות או חובה מכוח הדין הדתי.

(ב) בני זוג שרשומים במרשם הזוגיות חבים זה לזה במזונות לפי סעיפים 2א, 6 עד 18 ו-20 לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959⁸.

8. מחיקה מן המרשם

(א) רשם הזוגיות ימחק בני זוג ממרשם הזוגיות באחד מן המקרים הבאים:

- (1) אחד מבני הזוג נפטר;
- (2) בית משפט נתן פסק דין המתיר את ברית הזוגיות לפי סעיף 9;
- (3) התקבלה הודעה מרשם הנישואין לפי פקודת הנישואין והגירושין (רישום) שבני הזוג נישאו זה לזו לפי הדין האישי בישראל;
- (4) בית משפט מוסמך או רשות מוסמכת אחרת במדינת חוץ נתנו פסק דין או החלטה לגירושין או פסק דין או החלטה המורים על מחיקת בני הזוג ממרשם זוגיות, כל זאת כפוף לאמור בחוק אכיפת פסקי-חוץ, התשי"ח-1958⁹.

נמחקו בני הזוג ממרשם הזוגיות, יהיו בני הזוג פנויים להינשא או לבוא בברית זוגיות החל במועד המחיקה.

⁷ ס"ח התשכ"ה, עמ' 270; ס"ח התשנ"ו, עמ' 180.

⁸ ס"ח התשי"ט, עמ' 72.

⁹ ס"ח התשי"ח, עמ' 68.

(ב) כל זכות או חובה מכוח הדין החלים על מי שהתגרשו או שנישואיהם פקעו תחול על בני זוג שנמחק רישומם במרשם הזוגיות, למעט זכות או חובה מכוח הדין הדתי.

9. התרת ההתקשרות

- (א) בית המשפט רשאי להתיר את ברית הזוגיות במקרים הבאים -
- (1) הוכח בעליל כי ברית הזוגיות והרישום נעשו למראית עין בלבד;
 - (2) לאחר הרישום התברר כי לא התקיימו התנאים שבסעיף 2;
 - (3) חלפה חצי שנה מיום שהוגשה בקשה להתרת זוגיות ושני בני הזוג מסכימים להתרת ברית הזוגיות;
 - (4) חלפה שנה מיום שהגיש אחד מבני הזוג בקשה להתרת ברית הזוגיות ולא נראה סיכוי של ממש שבני הזוג ישובו לחיות יחד;
 - (5) על אף האמור בסעיף זה, רשאי בית המשפט לעכב או לזרז את התרת ברית הזוגיות אם מצא שהדבר נחוץ על מנת להגן על טובתם של בני הזוג או של ילדי בני הזוג או מטעמים מיוחדים אחרים שיירשמו;
 - (6) על אף האמור בסעיפים קטנים (4) ו-(5) יורה בית המשפט על התרת ברית הזוגיות בכל מקרה שבו חלפו שנתיים מיום שהגיש אחד מבני הזוג בקשה להתרת ברית הזוגיות וכן הזוג שהגיש את הבקשה עומד על רצונו להתיר את הזוגיות, כפוף להמצאת הבקשה לבן הזוג השני בהתאם לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984¹⁰.
- (ב) רשאי בית המשפט להורות לבני זוג שהגישו שניהם או שהגיש אחד מהם בקשה להתרת זוגיות לפנות ליחידת הסיוע על מנת שתסייע להם בשיקום הקשר או בתכנון הליך ההתרה.
- (ג) החלטה על התרת ברית הזוגיות תכלול את ההוראות הבאות:
- (1) הסדר יחסי הממון בין הצדדים; הגיעו בני הזוג להסדר מוסכם, יחולו על ההסכם הוראות סעיפים 1 ו-2 לחוק יחסי ממון בין בני זוג התשל"ג-1973;
 - (2) מגורי הילדים והקשר שלהם עם שני ההורים, וכן כל השאלות האחרות הנדרשות לגבי האפוטרופסות על הילדים;
 - (3) מזונות בן הזוג, לרבות מדור, ככל שהדבר נדרש, לפי שיקול דעת בית המשפט, בהתחשב בשיקולי צדק, במצבם הכלכלי של בני הזוג,

¹⁰ ק"ת התשמ"ד, עמ' 2220.

בצורכיהם ובצורכי ילדיהם; אולם רשאי כל אחד מבני הזוג לוותר בהסכם ממון על זכותו למדור ולמזונות בן זוג לאחר התרת ברית הזוגיות, ובלבד שוויתור זה לא יפגע בטובתם ובזכויותיהם של ילדיהם. (4) רשאי בית המשפט להורות על התרת ברית הזוגיות ולהכריע בעניינים האמורים בסעיף זה במועד מאוחר יותר. במקרה כזה, בהחלטת ההתרה יורה בית המשפט על הסדרים זמניים בנושאים האמורים.

10. מעמד ידועים בציבור

- (א) לא יוכרו כידועים בציבור בני זוג שלא נרשמו במרשם הזוגיות לאחר כניסתו של חוק זה לתוקפו, אלא אם היו ידועים בציבור עוד בטרם כניסתו של החוק לתוקפו.
- (ב) על אף האמור בסעיף-קטן (א), בית המשפט או גוף שיפוטי אחר שלו סמכות על פי דין רשאי להעניק זכויות של ידועים בציבור לבני זוג שלא נרשמו במרשם הזוגיות, מכיוון שאחד מהם היה נשוי לאחר. בהפעלת שיקול הדעת על פי סעיף זה יש להביא בחשבון את הנסיבות שבעטיין לא התגרש האדם הנשוי.
- (ג) על אף האמור בסעיף-קטן (א), בית המשפט או גוף שיפוטי אחר שלו סמכות על פי דין רשאי להעניק זכויות של ידועים בציבור לבני זוג שלא נרשמו במרשם הזוגיות, אם ראה שהדבר נחוץ על מנת לעשות צדק עם בני הזוג או עם אחד מהם.

11. שמירת דינים

אין באמור בחוק זה כדי לפגוע בסמכותו הייחודית של בית דין דתי לדון בענייני נישואין וגירושין של בני זוג שהם בני העדה הדתית של בית הדין; אולם לבית הדין הדתי לא תהיה סמכות שיפוט בעניינים הכרוכים בגירושין של מי שנישאו וגם נרשמו במרשם הזוגיות.

12. תקנות

שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו, ובכלל זה תקנות בעניינים הבאים:

(1) נוסח של בקשה להתרת זוגיות או בקשה ליישוב סכסוך לפי חוק זה, נוסח הצהרת העדר כוונה להינשא על פי הדין הדתי, מנגנון ליישוב סכסוכים בהסכמה, סדרי הדין לפני בית המשפט או רשם הזוגיות, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת;

(2) קביעת אגרות בית המשפט או מרשם הזוגיות, באישור ועדת החוקה
חוק ומשפט של הכנסת.

13. תיקון חוק מרשם האוכלוסין

בחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965 -
(א) בסעיף 2(א) בפסקה (7), במקום "רווק, נשוי, גרוש או אלמן" יבוא "פנוי או
בן זוג";
(ב) בסעיף 15 אחרי פסקה (2) יבוא:
"2(א) רישום של בני זוג לפי חוק ברית הזוגיות."

14. תיקון חוק משפחות חד הוריות

בחוק משפחות חד הוריות, התשנ"ב-1992¹¹ בסעיף 1 בפסקה (1), אחרי "אינו
נשוי" יבוא "רשום כבן זוג לפי חוק ברית הזוגיות."

15. תיקון פקודת הנישואין והגירושין (רישום)

בפקודת הנישואין והגירושין (רישום), אחרי סעיף 4 יבוא -
"משלוח הודעה למרשם הזוגיות
4א. בתחילת כל חודש תשלח הרשות הרושמת למרשם, שמתנהל לפי חוק
ברית הזוגיות, הודעה על נישואין שנרשמו במהלך החודש שחלף."

16. תיקון חוק העונשין

בחוק העונשין, התשל"ז-1977¹² אחרי סעיף 176 יבוא -
"מרשם הזוגיות
176א. הוראות סימן זה יחולו, בשינויים המחוייבים, על אדם שנרשם במרשם
הזוגיות האמור בחוק ברית הזוגיות, בעודו נשוי לאחר או בעודו רשום במרשם
הזוגיות, או על אדם אשר נישא בעודו רשום במרשם הזוגיות כבן זוג של
אחר."

17. תחילה ושמירת זכויות

(א) תחילתו של חוק זה שישה חודשים מיום פרסומו.
(ב) חוק זה אינו משנה זכויות של בני זוג שבאו בברית הזוגיות אשר נרכשו לפני
תחילתו, אלא אם כן הם הסכימו אחרת בהסכם ממון.

¹¹ ס"ח התשנ"ב, עמ' 147; ס"ח התשס"א, עמ' 218.

¹² ס"ח התשל"ז, עמ' 226.

דברי הסבר לסעיפי ההצעה

1. הגדרות

“ברית זוגיות” – מהותה המשפטית של ברית הזוגיות נקבעת בהגדרה זו. ברית הזוגיות היא הסכם המביא לידי ביטוי את רצונם של בני זוג לקיים חיי משפחה. “בקשה להתרת זוגיות” – הגדרה זו מונה גם הליכי יישוב סכסוכים חלופיים להליכים המשפטיים, כגון גישור, בשל חשיבותם הרבה בסכסוכים בין בני זוג. “הצהרת העדר כוונה להינשא על פי הדין הדתי” – הצהרה זו נועדה להבהיר כי מרשם הזוגיות אשר הצעת חוק זו מציעה לכונן אינו פוגע במעמדם של הנישואין הדתיים בישראל וכי בני זוג הנרשמים על פי חוק זה אינם “נישאים”. צפוי כי הצהרה זו תסייע בידי בתי דין דתיים שלא לראות בברית הזוגיות נישואין, וכך לא יהיה צורך להחיל את דיני הגירושין הדתיים בהתרת הזוגיות.

“נשוי” – הגדרה זו נועדה בעיקר למנוע חשש לממזרות ילדיו של מי שבא בברית הזוגיות וערך גם טקס נישואין, ולאחר שהתיר את ברית הזוגיות הראשונה בא ברית זוגיות עם אחר. דבר זה נחוץ, מכיוון שמסלול התרת הזוגיות מתנהל בלא תלות במסלול הגירושין.

2. התקשרות בין בני זוג

בסעיף נקבעו תנאי הכשירות להתקשרות בני הזוג. תנאים אלו הנם תנאים “אזרחיים” ולא דתיים דווקא (גיל, תושבות, איסור קרבת משפחה או ביגמיה). תנאי הכשירות בדבר גיל וההוראה בדבר פסול דין ומי שנתמנה לו אפוטרופוס נקבעו כדי להבטיח שההתקשרות בין בני הזוג מקורה ברצונם האוטונומי. מסלול ההתקשרות בברית הזוגיות פתוח לכול, כפוף לתנאים ה“אזרחיים”, כולל לפסולי חיתון על פי דין דתי ומי שאינם מעוניינים מבחינה אידאולוגית להינשא על פי דין דתי. עם זה, תנאי הכשירות מבטיחים גם, בסעיף 2(א)(4), כי לא יהא חשש לממזרות ילדיהם של בני זוג הבאים בברית הזוגיות.

3. התקשרות לבוא בברית הזוגיות

רוב ההסדרים בהצעת החוק הם קוגנטיים, בלתי ניתנים להתניה על ידי בני הזוג, בשל היותם חלק מכללי המשפט העוסקים במעמד אישי.

4. בית המשפט המוסמך

מוצע כי בית המשפט המוסמך יהא בית המשפט לענייני משפחה, לאור החשיבות כי ישבו בדין שופטים בעלי מומחיות מיוחדת בתחומים הנזכרים בהצעת החוק.

5. מינוי רשם זוגיות

שר המשפטים מוסמך למנות כמה רשמי זוגיות, הכשירים להתמנות לשופטים בבית משפט לענייני משפחה, אם יגדל מספר הזוגות שיפנו להירשם במרשם.

6. מרשם בני זוג

סעיף זה מפרט כיצד תיערך ברית הזוגיות. בסעיף-קטן (א) מוצע כי הבקשה להירשם במרשם הזוגיות תיקבע בתקנות. מוזכרת גם האפשרות להגיש בקשה לאמת הסכם ממון, כדי ליידע את בני הזוג בדבר אפשרות זו.

בסעיפים-קטנים (ב) עד (ד) מפורט הליך של פרסום בדבר בקשת בני הזוג ומתן אפשרות להתנגד לה. הליך זה מקובל גם במסגרת עריכת נישואין. סעיף-קטן (ט) מאפשר הגשת ערר לבית המשפט לענייני משפחה על החלטה של רשם הזוגיות לדחות את בקשת בני הזוג להירשם במרשם הזוגיות.

בסעיפים-קטנים (ה) ו-ו) מוצע כי ברית הזוגיות תיעשה בהסכם אשר יחתם לפני רשם הזוגיות. סעיף-קטן (ה) מפרט מהו ההליך הקודם לחתימה על הסכם ברית הזוגיות. סעיף-קטן (ו) מגדיר את היקף שיקול הדעת של הרשם בקשר עם חתימת בני הזוג על הסכם ברית הזוגיות. הסכם זה יהא תקף מרגע שחתם עליו רשם הזוגיות, ומרגע זה בני הזוג קשורים בברית הזוגיות. עוד מוצע כי במועד זה יחתמו בני הזוג על הצהרת העדר כוונה להינשא על פי דין דתי, וזאת מן הסיבות המצוינות בדברי ההסבר לסעיף 1 להצעת החוק.

בסעיף-קטן (ז) מוסדר רישום הזוגיות של בני זוג שנישאו או נרשמו במרשם זוגיות בחו"ל. אצל בני זוג אלו יש הצדקה לתנאי כשירות שונים במקצת מתנאי הכשירות לבני זוג שבפעם הראשונה נרשמים במרשם הזוגיות בישראל. עד כה יכלו בני זוג שנישאו בחו"ל רק לרשום את נישואיהם במרשם האוכלוסין.

בסעיף-קטן (ח) מוסדר אופן רישום בני הזוג במרשם הזוגיות ונקבע כי על רשם הזוגיות מוטלת חובה לשלוח הודעה על רישום ברית הזוגיות למרשם האוכלוסין, בדומה לחובתו של רשם הנישואין.

7. הדין החל על בני זוג

בסעיף 7 מוצע כי כל הדינים האזרחיים החלים על בני זוג נשואים יחולו על בני זוג שבאו בברית זוגיות. בניגוד לתזכיר החוק של משרד המשפטים, לא יהיו זכויות שבני הזוג יהיו זכאים להן רק כעבור פרק זמן, כדי למנוע זילות של מוסד ברית הזוגיות. המטרה היא להעניק מעמד משפטי שווה לבני זוג שנישאו ולבני זוג שבאו בברית הזוגיות, ועל כן אין לומר כי אפשרות של פיקטיביות הקשר בין בני זוג שנרשמים במרשם זוגיות סבירה יותר מאפשרות של פיקטיביות הקשר בין בני זוג שנישאים.

8. מחיקה מן המרשם

בסעיף 8 מוצעים המקרים שבהם יהא מוסמך רשם הזוגיות למחוק את רישום בני הזוג ממרשם הזוגיות. כל המקרים הללו מקורם בהחלטות ובמסמכים של רשויות. רשם הזוגיות יסתמך על מסמכים אלו, ואין לו בהקשר זה סמכויות לערוך בדיקות עובדתיות. לצורך התרת קשר הזוגיות על פי בקשת בני הזוג, יצטרפו בני הזוג לפנות לבית המשפט. בסעיף־קטן (ב) מודגש כי מעמדם המשפטי של בני זוג שנמחק רישומם ממרשם הזוגיות שווה למעמדם המשפטי של בני זוג שהתגרשו או שנישואיהם פקעו, למעט לעניין הדין הדתי. המטרה היא להשוות ככל האפשר את התוצאות המשפטיות של ברית הזוגיות ושל מוסד הנישואין.

9. התרת ההתקשרות

בסעיף 9 מוצע כי לבית המשפט לענייני משפחה תהא הסמכות הבלעדית להתיר את זוגיותם של בני זוג שנרשמו במרשם הזוגיות. מוצע כי מסלול התרת ברית הזוגיות יתנהל בלא תלות במסלול הגירושין. אין לצפות כי בני זוג שנרשמו בברית הזוגיות יזדקקו לגירושין דתיים. עם זאת, אם יזדקקו בני הזוג לגירושין דתיים, יתנהל הליך זה בבתי הדין הדתיים, על פי הוראות סעיף 11 להצעת החוק.

בסעיף 9 המוצע יש משום איזון בין השאיפה לכבד את רצונו של אחד מבני הזוג לנתק את הקשר הזוגי ובין האינטרס הציבורי לחזק קשרים זוגיים, להגן על בני זוג חלשים כלכלית ולשמור על טובת הילדים. על כן מוצע כי הליך התרת הזוגיות לא יהא הליך מהיר, אלא תהא בו בדיקה אמיתית אם יחסי בני הזוג נתערערו בלא תקנה. במובן זה, בסעיף 9 שונה הצעת חוק זו באופן ניכר מתזכיר החוק שפרסם משרד המשפטים. מוצע מחד גיסא כי בן זוג או

בית המשפט לא יוכלו לעכב את התרת הזוגיות מעבר לשנתיים מיום שביקש אחד מבני הזוג להתיר את ברית הזוגיות (סעיף־קטן (א)(6)). מאידך גיסא, מוצע שלא לאפשר התרת זוגיות קלה מדי, ועל כן סמכותו של בית המשפט להתיר את ברית הזוגיות מוגבלת, הן אם בני הזוג מסכימים להתרת ברית הזוגיות (סעיף־קטן (א)(3)), הן אם לא נראה סיכוי של ממש שבני הזוג ישובו לחיות יחד (סעיף־קטן (א)(4)). אין בהצעת החוק אפשרות להתרה מיידית של ברית הזוגיות על פי דרישה של בני הזוג. עם זאת, נשמר שיקול דעתו של בית המשפט בעניין זירוז או עיכוב של התרת ברית הזוגיות מטעמים מיוחדים (סעיף־קטן (א)(5)).

סעיפים קטנים (א)(1) ו-(א)(2) עוסקים במקרים שבהם היה פגם בברית הזוגיות מלכתחילה (מראית עין או אי־התקיימות תנאי הכשירות).

סעיף־קטן (ב) מקנה לבית המשפט שיקול דעת להפנות את בני הזוג ליחידת הסיוע שהוקמה על פי חוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995, כדי להקל את הליך התרת ברית הזוגיות או לאפשר את שיקום הקשר הזוגי.

בסעיף־קטן (ג) מוצעות כמה הוראות שעדיין אין להן אח ורע בדין הישראלי. בסעיף־קטן (ג) מוצע כי בהחלטת בית המשפט לענייני משפחה להתיר את ברית הזוגיות, חייב יהיה להכריע בית המשפט, לפחות החלטה זמנית, בדבר יחסי המזון בין בני הזוג, בדבר ילדי בני הזוג ובדבר מזונות בני הזוג. המטרה היא שלא לאפשר התרת ברית הזוגיות בלא הסדרה, למצער זמנית, של סוגיות אלו.

בסעיף־קטן (ג)(3) מוצע להכניס חידוש משמעותי לדין הישראלי. סעיף־קטן זה מקנה לבית המשפט לענייני משפחה שיקול דעת לחייב בן זוג במתן מזונות ומדור לבן הזוג השני גם לאחר התרת הזוגיות. כמו כן מוצע בסעיף־קטן (ג)(3) לאפשר לבית המשפט לחייב במתן מזונות משקמים, בין היתר בהתחשב ביכולת ההשתכרות שצבר אחד מבני הזוג במהלך הקשר הזוגי, לעתים על חשבון יכולת ההשתכרות של בן הזוג השני. מוצע לאפשר לבני הזוג להתנות על זכויותיהם על פי סעיף זה, כפוף לאי־פגיעה של ההתניה בצד שלישי – ילדיהם.

10. מעמד ידועים בציבור

בסעיף 10 מוצע לשנות את דיני הידועים בציבור מבלי לבטלם. בעקבות היכולת שתהיה מעתה לבני זוג להירשם בברית הזוגיות מלכתחילה, יש להניח כי יפחת השימוש שנעשה בהכרה בדיעבד בבני זוג כידועים בציבור. לכן, בסעיף־קטן (א) מוצע כי ככלל לא יוכרו עוד בני זוג כידועים בציבור, אך הסדר זה יחול רק על מי שלא היו ידועים בציבור עובר לכניסתו של חוק ברית הזוגיות לתוקף. בסעיפים־קטנים (ב) ו-(ג) מוצע להותיר על כנו את שיקול הדעת

של בתי משפט או של גופים שיפוטיים אחרים להעניק זכויות של ידועים בציבור לבני זוג שלא נרשמו במרשם הזוגיות, בהנחה שעדיין יהיה צורך בכך. גם במדינות מערביות אחרות שנהוגים בהן נישואין אזרחיים, קיים לצדם גם מוסד הידועים בציבור.

11. שמירת דינים

מוצע כי מסלול הנישואין והגירושין הדתיים יהיה מסלול מקביל למסלול ברית הזוגיות. לא תיפגע הבלעדיות של הנישואין והגירושין הדתיים בישראל, ואין בהצעת חוק זו כדי לשנות את דיני הנישואין והגירושין. לפיכך, מוצע כי לבתי הדין הדתיים תהא הסמכות לדון בענייני נישואין וגירושין של בני זוג, גם אם נרשמו במרשם הזוגיות, וזאת במובחן מסוגיות של יצירתה והתרתה של ברית הזוגיות אשר יידונו בבית המשפט לענייני משפחה. לכן, בני זוג שנרשמו במרשם הזוגיות ונוסף על כך נישאו בטקס דתי יצטרכו להתגרש על פי דיני הגירושין הדתיים התקפים היום. עם זה, עניינים הכרוכים בגירושין של בני זוג שנרשמו במרשם הזוגיות, כגון העניינים המפורטים בסעיף 9(ג) להצעת החוק, יידונו במסגרת הליך התרת ברית הזוגיות, ולא יהיו בסמכות בית הדין הדתי.

12. תקנות

מוצע כי לשר המשפטים תהא הסמכות להתקין את התקנות לביצועו של חוק זה באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת.

13. תיקון חוק מרשם האוכלוסין

מוצע כי הרישום במרשם האוכלוסין ישתנה, ויצוין שם רק אם אדם "פנוי" או "בן זוג", בלא הבחנה בין אדם נשוי ובין אדם שנרשם במרשם הזוגיות.

14. תיקון חוק משפחות חד הוריות

מוצע לתקן את חוק משפחות חד הוריות, בעקבות הוספת מוסד ברית הזוגיות בצד מוסד הנישואין.

15. תיקון פקודת הנישואין והגירושין (רישום)

מוצע לתקן את פקודת הנישואין והגירושין (רישום), בעקבות הוספת מוסד ברית הזוגיות בצד מוסד הנישואין.

16. תיקון חוק העונשין

מוצע לתקן את הסימן בחוק העונשין בדבר ריבוי נישואין, בעקבות הוספת מוסד ברית הזוגיות בצד מוסד הנישואין. תכלית העבירה בדבר ריבוי נישואין חלה גם במוסד ברית הזוגיות.

17. תחילה ושמירת זכויות

מוצע כי הוראות חוק זה לא יחולו למפרע. הוראת סעיף-קטן 17(ב) נחוצה לאור הוראות סעיף 9(ג) להצעת החוק.

חלק שני

הצעת חוק השבת
(ומועדי ישראל)

דברי הסבר כלליים

הצעת החוק בעניין השבת (ומועדי ישראל) (להלן בקצרה: הצעת חוק השבת) מבחינה בין פעילות מותרת (פעילות בילוי, תרבות ובידור ותחבורה ציבורית במתכונת מיוחדת ומופחתת) לבין פעילות אסורה (פעילות מוסדות ממלכתיים ופעילות תעשייה ומסחר, מלבד פעילות חיונית).

ההצעה נכתבה ברוח ההסדר המקיף והמפורט שגובש באחרונה באמנת גביון-מדן, הסדר דומה בנקודות רבות למספר הצעות אחרות שהועלו בעשור האחרון בתחום השבת, כגון הצעות ועדת צמרת, גביון-בן-נון, מימד-ביילין-לובוצקי, ח"כ לנגנטל, הקיבוץ הדתי, תק"ם והקיבוץ הארצי. ייחודה של ההצעה בהקמה של ועדה ארצית לענייני שבת ובמינוי ממונה על אכיפת החוק.

מטרת ההצעה לתת ביטוי בולט ומשמעותי לייחוד השבת בפרהסיה הישראלית. לייחודה של השבת בישראל יש רקע דתי, אך הצעת החוק נשענת על שלושה אדנים נוספים: תרבותי, סוציאלי-כלכלי, היסטורי-לאומי.

ברמה התרבותית: הניסיון הישראלי והגלובלי מלמד שבמקרים רבים תרבות הצריכה מביסה לא אחת חלופות אחרות לניצול זמן פנוי. כוונת ההצעה לאפשר קיומו של יום שבועי שיוקדש לתרבות, פנאי ובידור. לפיכך היא מבקשת למנוע את התרחבותה של הפעילות המסחרית-צרכנית מימי החולין אל יום השבת. הפעילות המסחרית המתנהלת כיום בשבת חדשה יחסית, והפסקתה איננה משנה נוהג ישראלי מושרש.

ברמה הסוציאלית-כלכלית: הפעילות המסחרית המתקיימת כיום בשבת פוגעת בשכבות מוחלשות: בעלי עסקים קטנים אינם יכולים להתחרות בגופים מסחריים גדולים המקיימים פעילות בשבת; עובדים (חילונים ודתיים) נאלצים לעבוד בשבת, אחרת יבולע להם במקום עבודתם. שיקולים מסוג זה הובאו בחשבון גם במדינות מערביות נוספות.

ברמה ההיסטורית-לאומית: לשבת ייחודיות בפרהסיה היהודית, הן אצל דתיים הן אצל חילונים, זה שנים רבות. ידועים דבריו של אחד העם, הוגה דעות ציוני-חילוני מובהק: "יותר מששמרו ישראל על השבת, שמרה השבת על ישראל". הצעת חוק זו נועדה לשמר במדינה היהודית רכיב בסיסי של הזיכרון ההיסטורי והלאומי היהודי.

נוסח ההצעה

הצעת חוק השבת (ומועדי ישראל)

1. השבת - יום מנוחה

השבת היא יום המנוחה הממלכתי במדינת ישראל.

2. הזכות לשבות בשבת

- א. אין לפגוע בזכותו של עובד יהודי לשבות בשבת ובזכותו של עובד שאינו יהודי לשבות ביום המנוחה הדתי שלו או ביום השבת, אלא על פי האמור בחוק זה.
- ב. אין להפלות אדם שבחר שלא לעבוד בשבת או ביום המנוחה הדתי שלו בשום עניין, לרבות העניינים המנויים בסעיף 2 לחוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988.
- ג. ככל שתתקיים העסקה בשבת, היא תיעשה על בסיס תורנות שבת. במקומות עבודה שיש בהם העסקה גם במסגרת שעות נוספות, תינתן לשומרי השבת העדפה באפשרות לעבוד שעות נוספות במהלך השבוע.

3. פעילות אסורה בשבת

- א. ביום השבת לא תתאפשר פעילות תעשייה ומסחר.
- ב. ביום השבת לא תתאפשר פעילות של מוסדות ממלכתיים.
- ג. סעיפים קטנים א' ו-ב' לא יחולו במקרים בהם ניתן היתר העבדת עובד בשעות המנוחה השבועית מכוח סעיף 12 בחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951. מקרים שיידונו על פי הסעיף האמור לאחר כניסתו של חוק זה לתוקף, יידונו בהתאם לעקרונות חוק זה.
- ד. על אף האמור בסעיפים קטנים א' ו-ב', תוכל ועדה שתפעל כמפורט בסעיף 6 לתת היתר מיוחד לפעילות מסחר שתתקיים בתורנות שבת ולהתנות את ההיתר באגרה.

4. פעילות מותרת בשבת

- א. אין לפגוע בזכות לקיים ביום השבת פעילות בילוי, תרבות ובידור, ובלבד שזו תיעשה בהקפדה על הגבלות מקום ורעש.
- ב. לא תתאפשר פעילות כאמור בשכונות שרוב משמעותי של תושביהן מתנגד לה.
- ג. גופים שיפעלו בשבת ישבתו ביום אחר בשבוע, לפי בחירתם.

5. חופש התנועה בשבת

- א. אין לפגוע בחופש התנועה בשבת.
- ב. תחבורה ציבורית תופעל בשבת במתכונת מיוחדת ומופחתת, תוך שמירה מרבית על צביון השבת והגבלת הצורך לעבוד בה.
- ג. על אף האמור, אפשר שנתיבי תנועה מקומיים ייסגרו למשך השבת או לשעות מסוימות בשבת בשכונות שרוב משמעותי ביותר של תושביהן מעוניין בכך. לא יהיה בכך כדי לגרוע מחופש התנועה של תושבי שכונות אלו.

6. ועדה לענייני שבת

- א. מוקמת בזה ועדה לענייני שבת.
- ב. הוועדה תפרש את פרטי ההסדרים המצוינים בסעיפים 3 (ד), 4 ו-5 ותכריע בסכסוכים העולים מהם.
- ג. בוועדה יכהנו חמישה חברים, לפי בחירה פה אחד של ועדה ממנה: נשיא המדינה, יושב ראש הכנסת ושופט עליון בדימוס (שייבחר על ידי הנשיא ויו"ר הכנסת). שניים מחברי הוועדה לענייני שבת יהיו בעלי עמדות המשקפות את העדפות ציבור שומרי השבת כהלכתה ושניים יהיו בעלי עמדות המשקפות את העדפות שאר הציבור. החבר החמישי ישמש יושב ראש הוועדה.
- ד. תקופת כהונתו של חבר הוועדה תהיה ארבע שנים מיום מינויו, ואולם מהממונים להרכב הראשון יכהנו שניים במשך שנתיים ושניים במשך ארבע שנים. שני החברים המוחלפים יהיו בעלי עמדות המשקפות העדפות שונות זו מזו.
- ה. תקופת כהונתו של יושב ראש הוועדה תהיה חמש שנים. משתמה תקופת כהונה זו אפשר לבחור בו לתקופת כהונה נוספות. בחירה חוזרת של יושב ראש הוועדה, או בחירת יושב ראש אחר, תיעשה פה אחד על-ידי ארבעת

החברים הנותרים בוועדה. לא הגיעו ארבעת החברים להסכמה, הוועדה הממנה היא שתבחר את היושב ראש.

7. ביצוע החוק ואכיפתו

- א. הסמכות להתקין תקנות לביצועו של חוק זה בעניינים שאינם בסמכות הוועדה לענייני השבת ולאכיפתו של החוק מסורה לראש הממשלה.
- ב. ראש הממשלה ימנה ממונה על אכיפת חוק השבת.
- ג. הממונה יהיה אחראי לאכיפת החוק ויפרסם דוח שנתי על פעולתו. בדוח יפורטו בין היתר זהות מפרי החוק, היקף העבירות על החוק, העונשים שהוטלו על מפרי החוק ושיעור ריצויים בפועל. הדוח יהיה פתוח לעיון הציבור ויועבר לעיון מבקר המדינה.
- ד. העובר על הוראות חוק זה דינו קנס. כפל קנס יוטל בשל עברה חוזרת.
- ה. על פעילות תעשייה ומסחר שנעשתה בניגוד לאמור בסעיף 3 יוטל עיצום כספי בשיעור שומת הרווחים שהושגו בפעילות האסורה בשבת. חזרה ונשנתה הפעילות האסורה, יוטל עיצום כספי בשיעור כפול.
- ו. (1) תובענה בשל הפרת הוראת סעיף 2 לחוק זה יכול שתוגש בידי אדם שזכותו לשבות בשבת הופרה.
- (2) בתובענה של אדם בשל הפרת הוראות סעיף 2, תהא על המעביד חובת ההוכחה שפעל שלא בניגוד להוראות סעיף 2.
- (3) לא יפגע מעביד בעובד מחמת תלונתו או תביעתו בעניין חוק זה או מחמת שסייע לעובד אחר בקשר לתלונה או לתביעה לפי חוק זה.
- ז. עבר חָקֵר בני אדם עברה לפי חוק זה, רואים גם בכל אורגן ונושא משרה אחראי לה, ואפשר להביאו לדין כאילו הוא שעבר את העברה, אם לא הוכיח שהעברה נעברה שלא בידיעתו או שנקט את כל האמצעים הנאותים למניעתה.
- ח. חוק זה אינו בא למעט, אלא להוסיף על כל אמצעי ענישה אחר הקיים כיום.

8. מועדי ישראל

כל האמור בחוק זה יחול גם על מועדי ישראל, כהגדרתם בסעיף 18א בפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח-1948. הסדרים נוספים לצורך שמירתם של מועדי ישראל ייקבעו בחוק.

9. הגדרות

בחוק זה:

שבת: הזמן משעת כניסת השבת, בעת שקיעת החמה ביום שישי, ועד צאתה, בצאת הכוכבים ביום השבת, והכול על פי לוח הזמנים שתפרסם הרבנות הראשית לישראל.

פעילות בילוי, תרבות ובידור: פעילות מסעדות, בתי בילוי, תיאטראות, בתי קולנוע, מוזאונים וכיוצא באלה.

מוסדות ממלכתיים: משרדי ממשלה, צה"ל וכוחות הביטחון, משרדי רשויות מקומיות, מוסדות חינוך, נציגויות ישראל בחו"ל וכיוצא באלה.

פעילות תעשייה ומסחר: פעילות של ייצור, סחר ומתן שירותים, ובכלל זה פעילותם של מפעלי תעשייה, בנקים, חנויות, רשתות הפצה, קניונים וכיוצא באלה (תהא דרך התארגנותם המשפטית אשר תהא, ויהא מקומם הגאוגרפי אשר יהא).

היתר מיוחד לפעילות מסחר: היתר שיינתן למספר מצומצם ומוגבל של תחנות דלק, בתי מרקחת וחנויות מכולת קטנות.

תורנות שבת: חלוקת העבודה בשבתות (או ביום המנוחה הדתי של לא־יהודים) בין העובדים או בין הגופים הפועלים בשבת. חלוקת העבודה צריכה להיות שוויונית.

10. סייג לתחולה

הוראות סעיפים 3 ו-5(ב) בחוק זה לא יחולו בשבתות ביישוב שרוב משמעותי של תושביו אינם יהודים, אך יחולו בשינויים המחויבים ביום המנוחה הדתי של רוב התושבים.

11. שמירת זכויות

חוק זה אינו בא למעט, אלא להוסיף על זכות הנתונה לעובד על פי כל חוק, הסכם קולקטיבי, חוזה עבודה או נוהג.

דברי הסבר לסעיפי ההצעה

1. השבת - יום מנוחה

זהו סעיף הצהרתי-עקרוני הנועד להדגיש את ייחודה של השבת כיום מנוחה ממלכתי.

2. הזכות לשבות בשבת

סעיף זה קובע את זכות העובד לשבות ביום המנוחה שלו, מבלי שיופלה בשל כך לרעה.

3-4. פעילות אסורה בשבת ופעילות מותרת בשבת

סעיפים אלו הם לב הצעת החוק. הם קובעים את ההבחנה בין פעילות מותרת בשבת (בילוי, תרבות ובידור) לפעילות אסורה בשבת (פעילות ממלכתית ופעילות מסחרית, מלבד חריגים אחדים, אשר יופעלו במתכונת מצומצמת). ההבחנה אינה נעשית מטעמים דתיים, אלא מטעמים תרבותיים, סוציאליים-כלכליים והיסטוריים-לאומיים.

ההצעה מאפשרת הפעלת מוסדות חיוניים בשבת במתכונת מופחתת. מעבר לאמור מפורשות בחוק, מומלץ לנקוט צעדים כדי להקל על אנשים לבלות בשבת בלי לחללה, למשל על-ידי רכישת כרטיסים מוקדמת. כמקובל גם עתה, מומלץ להעביר במידת האפשר אירועים ספורטיביים (או אחרים) המתקיימים בשבת למוצאי-שבת או לימי חול. מוסדות יוכלו לקיים פעילות מסחרית במוצאי-שבת, אם ירצו בכך.

5. חופש התנועה בשבת

סעיף זה עוסק בחופש התנועה בשבת ומשמר את ההבחנה המקובלת בין נתיבי תנועה - ראו דין וחשבון של ועדת צמרת (הוועדה הציבורית לגיבוש המלצות בדבר מדיניות כוללת בענייני תחבורה בשבת ברחוב בר-אילן, בירושלים כולה ומחוצה לה, התשנ"ז) וכן: בג"ץ 5016/96 ליאור חורב ו-4 אח' נ' שר התחבורה ו-23 אח', פ"ד נא(4) 1.

הסעיף מציע שינוי חשוב לעומת המצב הקיים ומאפשר תחבורה ציבורית במתכונת מיוחדת ומופחתת. הסעיף יאפשר חופש תנועה בשבת גם לאוכלוסיות חלשות.

6. ועדה לענייני שבת

סעיף זה מבטא את הרצון להביא ליישום החוק בדרך של הסכמה רחבה. לשם כך מוקמת ועדה לענייני שבת שהרכבה ישקף את הבדלי העמדות באוכלוסייה בהיבט הרלוונטי.

7. ביצוע חוק ואכיפתו

סעיף זה עוסק באכיפת החוק. ניסיון העבר מלמד כי קיימים לחצים מסחריים ואחרים להפרת ההסדרים בעניין יום המנוחה. אכיפת ההסדרים הקיימים לא הייתה מספקת. לפיכך הצעת החוק קובעת הסדרי אכיפה משמעותיים, במטרה להבטיח את מימוש הצעת החוק. סמכות התקינה מופקדת בידי ראש הממשלה כדי להבטיח את הראייה הממלכתית בתחום רגיש זה.

8. מועדי ישראל

סעיף זה מרחיב את תחולת החוק למועדי ישראל המנויים בפקודת סדרי השלטון והמשפט, וכוונתו לשמר בכך את המצב המקובל כיום. המועדים הם: שני ימי ראש השנה, יום הכיפורים, ראשון ושמיני עצרת של סוכות, ראשון ושביעי של פסח וכן חג השבועות. מובן כי אין כוונה לפגוע בצביון המיוחד של יום הכיפורים, צביון שונה מצביונם של יתר המועדים המנויים בסעיף זה.

9. הגדרות

הסעיף מדבר בעד עצמו.

הגדרת השבת נועדה למנוע את הטענה שהשבת מתחילה ומסתיימת בחצות ("יממה אזרחית"). בחקיקה הקיימת אין הגדרה לשבת, וחוסר זה אפשר העלאת טענה מסוג זה. בית המשפט דחה את הטענה (ע"פ 1004/00 אלוניאל בע"מ ואח' נגד מדינת ישראל, תק-אר 2003 (1) 103).

ההגדרה מתייחסת לגופים שהתאגדו בכל דרך כדי להבטיח את תחולתו הרחבה של החוק, בכך נדחית הכרעת בית המשפט, בעניינה של אגודה שיתופית, בפרשת תב"ע (י-ס) פ/1048/98 מדינת ישראל נ' קיבוץ צרעה, אגודה שיתופית (לא פורסם). להרחבה ראו מ' גולדברג, דיני עבודה (פרק 15, עמוד 17, מהדורת אוקטובר 2003).

10. סייג לתחולה

סעיף זה קובע את אי־תחולת החוק על יישובים שרוב משמעותי של תושביהם אינם יהודים.

11. שמירת זכויות

הסעיף מסביר את עצמו. הוא הולך בעקבות סעיף 35 לחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951.

בשולי דברי ההסבר יצוין כי הצעת החוק אינה מפרטת הסדרים משלימים נוספים שאינם ב"גרעין ההצעה", אך אפשר שיאומצו גם הם. כך למשל, אם יעבור המשק כולו לשבוע עבודה בן חמישה ימים, תתאפשר פעילות חברתית ותרבותית גם ביום מנוחה שאיננו יום השבת, ויהיה בכך כדי להקל על שמירת האופי המיוחד של השבת.